



**Fatma Ayhan**

Ankara Hacı Bayram Veli University, fatma.ayhan@hbv.edu.tr,  
Ankara-Türkiye

DOI	<a href="http://dx.doi.org/10.12739/NWSA.2022.17.3.4C0252">http://dx.doi.org/10.12739/NWSA.2022.17.3.4C0252</a>
ORCID ID	0000-0002-1777-8068
Corresponding Author	Fatma Ayhan

### TÜRKLERDE DÖVME GELENEĞİ

#### ÖZ

Görsel öğeler yalnızca bireyin maddi edinimlerini ve yaşam tecrübelerini aktaran unsurlar olmaktan çıkıp, zamanla sihre, bireysel nitelik taşıyan değerlere ve düşünceye de değişik anlamlar kazandırmıştır. Türk boylarında damgalardan sonra yazı bulunmuştur. Dövme, yazı öncesi bir kültürün doğurduğu ve sistemleştirdiği yapı içerisinde anlam kazanan bireyin bedenine kazınan işaretlerdir. Dövmenin sözcük anlamı, iğne ve boyayla cilt üzerine uygulanan silinmez işaretler, yazı ve resimlerdir. Dövmenin antropolojik bilim terimi anlamı ise, derinin tümüyle yok edemeyeceği bir boya maddesinin belli bir desen oluşturacak biçimde deriye sokulması işlemidir. Bu çalışmada; dövme ve dövmenin kullanım alanları belirlenecek, Orta Asya Türk kurganlarından çıkan iskeletlerin üzerindeki dövme sembolleri ve günümüze gelen örnekleri incelenecektir.

**Anahtar Kelimeler:** Türk, Kültür, Gelenek, Dövme, Beden

### TATTOO TRADITION IN TURKS

#### ABSTRACT

Visual elements have ceased to be the elements that only convey the material acquisitions and life experiences of the individual, but have also brought different meanings to magic, individual values and thought over time. In Turk tribes, writing was found after stamps. Tattoos are the signs engraved on the body of the individual, which gains a meaning within the structure that a pre-writing culture gave birth to and systematized. The word meaning of tattoo is indelible marks, writings and pictures applied on the skin with needle and paint. The anthropological science term meaning of tattoo is the process of inserting a dye that cannot be completely destroyed by the skin to form a certain pattern. In this study; tattoo and tattoo usage areas will be determined, tattoo symbols on the skeletons found in Central Asian Turk Kurgans and their surviving examples will be examined.

**Keywords:** Turk, Culture, Tradition, Tattoo, Body

#### How to Cite:

Ayhan, F., (2022). Türklerde Dövme Geleneği. Humanities Sciences, 17(3):1-11,  
DOI: 10.12739/NWSA.2022.17.3.4C0252.

## 1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

Bedene, eski çizgilerle yeni anlamlar yükleyen dövme, kökeni tarihin derinliklerinde saklı inanca dayanan bir sanat formudur. Farklı bir anlatımla kutsal kitap gibi vücutta olan sözsüz bir iletişim tekniğidir. Bedene uyumlu özgün boya maddesi ile yaşam boyu çıkmayacak şekilde derinin alt yüzeyine desenler halinde nakşedilme sanattır. Dövme bedendeki işaretlerdir. Bireyin istek ve dileklerinin gerçekleştirilmesi için maddi ve manevi öğelerin çeşitli şekillerde ilişkilendirilerek verilen bireysel, ruhsal ve toplumsal mücadelenin toplamından oluşmaktadır. İnsanın yaşam evrelerinden doğum, sünnet, evlilik ve ölüm gibi geçiş törenlerinde yapılan ve tüm insanlık tarafından farklı ritüellerle taşınan kültürün baskınlığını ve yeni dönemler içerisindeki kabullenmeleri açıkça ortaya koymaktadır. Bu ritüelleri algılama ve anlamlandırmanın en temel yolu bu uygulamalara neden, köken, mitlerin ve bağlı biçimde düşünce sistemlerinin tespit ve tahlilinden geçmektedir. Söz öncesi temel ifade biçimi doğal olarak mimetik davranış biçimlerini ve ortak bir kültür çerçevesinde anlamlandırılmış resim ve sembollere dayanmaktadır. Bu semboller alfabenin çıkışından sonra farklı formla varlığını devam ettirmiştir. Bu öğeler yalnızca bireyin maddi edinimlerini ve yaşam tecrübelerini yansıtan öğeler olmaktan çıkıp zamanla sihri ve büyüsel nitelik taşıyan değerlerle farklı bir anlam kazanmıştır.

Nesnelere ve sembollere verilen kutsallık, sosyal yapıda meydana gelen bireyselliğin toplumsal dönüşümü ile birlikte ortak bir değişim sürecinden geçer. İşte bu noktada totemizm animizmin anlamlandırdığı süs ve ziynet eşyalarını, yüzde ve bedende keskin bir aletle yapılan yanmaları, sakatlanmaları, dövmeleri, totemik birtakım işaretler, klanlarla kabileleri birbirinden ayırmaya yarayan öğeler ve hepsinden ziyade dini birtakım muskalar olarak kabul etmek gerekir. İnsanlık tarihi kadar eski bir geçmişe sahip olan dövme Mısır, Mezopotamya, Yunanistan, Kuzey ve Orta Avrupa, Anadolu, Orta ve Güneydoğu Asya, Okyanusya, Japonya, Amerika, (Meksika, Güney ve Kuzey Amerika yerlileri (Kızılderililer) başta olmak üzere neredeyse dünyanın bütün coğrafya ve kültürlerinde varlığını farklı şekillerde de olsa binlerce yıldan beri sürdüren bir gelenektir [1].

Fransız antropolog Claude Levi Strauss (1908-2009), Yapısalcı antropolojisi adlı ünlü eserinde Maori dövmelerinden söz ederken "Dövme, yalnızca bedene, (basit) bir resim işlemek değil; grubun bütün geleneklerini ve felsefesini (adeta) zihne kazanmaktır." demektedir [23]. Geleneksel dövme bir topluluğun yüzlerce yılda meydana gelen büyük bir kültür birimine duyuş, düşünüş ve davranışlarını en belirgin özellikleri ile sonraki kuşaklara aktarılmasını sağlayan bir kalıtım öğesidir. Kültürel etkileşimlerde farklı kültürlerle geçiş özelliğine de sahiptir. Dövme, bazen bir kabilenin totemi, bazen tılsım, bazen suçluların alınının kara lekesi, bazen kölelerin satın alınmış olduğunu gösterir, bazen bir mülkiyet belgesi, kimi zaman üst sınıfların bir soyluluk işareti, bazen savaşçıların kahramanlık nişanesi, kimi zaman sirk palyaçolarının garabet alameti, denizcilerin vücut süsü, bazen ise gençlik hareketlerinin alt kimlik simgesi olarak düşünülebilir. Günümüzde beden süsleme işlevi ile moda ve güzellik endüstrisinin bir parçası olarak varlığını sürdürmektedir [1].

## 2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ (RESEARCH SIGNIFICANCE)

Türk kültüründe dövme karşımıza motiflerle süslü ilginç halk anlatımlarının vücut resimlerine dönüşmesiyle dövme kültürü yaratılmıştır. Geleneksel yaşamda bireyler kendi yaşam biçimi içerisinde topluluğunun geleneklerine göre, kendinden önceki kuşağı izleyerek, neyi nerede, ne zaman ve nasıl kullanacağını, geleneksel eğitimi içerisinde yaşarken öğrenir. Ancak teknolojik gelişme ve yeni değerler, günümüz

yaşam biçimlerini etkilediğinden, her yeni malzeme geleneklerine karışıp yerleşmiştir. Çalışmanın önemi bu durumda geleneksel olanın neden böyle kullanıldığı olarak karşımıza çıkmaktadır.

#### **Önemli Noktalar (Highlights):**

- Dövme bir kalıtım ögesidir.
- Dövme, kökeni tarihin derinliklerinde saklı inanca dayanan bir sanat formudur.
- Dövme, insanın kendisini sembolik olarak ifade etmede kullanılan en eski yöntemlerindedir.

#### **3. DÖVMENİN SÖZLÜK ANLAMI (GLOSSARY MEANING OF TATTOO)**

Dövme vücut derisinin iğne gibi sivri bir araçla çizilerek içine renk veren maddelerin konulması yoluyla yapılan çıkmaz yazı ya da resim anlamına gelir [28]. Antropolojik ve sosyolojik olarak dövme çizgiler ve resimlerle deriyi süsleme adeti ilkel topluluklarda dini inançlara bağlı olarak gelişen yüzü ve vücudun birçok yerini damgalamak suretiyle bazı totem resimlerinin kazdırılması işlemi olarak anlaşılmaktadır [30]. Sembolik anlamda ise dövme kişinin bir genel semboller kümesinin üyesi olduğunu gösterir işaret olarak düşünülebilir [29]. En basit ifade tarzı ile dövme vücut derisi içine doğal veya doğal olmayan yollarla elde edilen boyaların zerk edilmesi suretiyle yapılan desem ve şekiller olarak tanımlanabilir [7]. Bu yüzden de dövme farklı malzemeler kullanılarak insan bedeninin çeşitli sembol ya da resimlerle bezenmesi (tatoaj) ya da vücut üzerine yapılan bir tür simgesel işaretler (piktogram) olarak ek alınabilir [19].

Herodotos (M.Ö. 484-425), Platon (M.Ö. 427-347), Aristophanes (M.Ö. 456-386), Seneca (M.Ö. 4- M.S. 65), Plinius (M.S. 23-79), Plutarkhos (M.S 45-120), Golem (M.S 129-216) gibi antik yazarların el yazmalarında farklı sözcüklerle de olsa dövme uygulamasından sıkça söz edilmiştir. Buna karşın batı dünyasında çağdaş anlamda "tattoo (dövme)" sözcüğü "Endeavour" adlı ünlü keşif yolculuğu sırasında Polinezya adalarını keşfeden James Cook (1728-1779) tarafından ancak 1769 yılında ilk kez kayıt altına alınabilmıştır [1]. Bugün Batı dillerinde kullanılan dövme sözcüğü Tahiti dilinde büyük bir olasılıkla dövme yaparken çıkartılan ritmik çakma vurma ya da dövme sesinin yankısı olan "ta-tatu" sözcüğünden türemiştir [8]. Bu kelimenin zamanla da fonetiği "tattaow", "tattow" olarak değişmiş ve batı dillerinde "tattoo" ismini almıştır. Arapçada "dövme", iğne ve siyah bir tozla vücutun üzerine yapılan şekil anlamına gelen "vesir" ya da "visam" ya da "vuşum" sözcükleri ile de dile getirilir [7, 9, 15 ve 26]. Arapça'da dövme yapan kimselere "vesime", yaptıran kimselere ise "müstevsime" denir [7 ve 19]. Türk dünyasında ise dövmenin karşılığı olarak daha çok "dağ/tağ" ya da "dağlama/taglama" sözcükleri tercih edilmiştir. Dağlama ya da tağlama insan ve hayvan vücuduna kızgın bir demirle vurulan damga, işaret anlamına gelen dağ kökünden gelmektedir [9, 10, 13, 18 ve 21].

Kültürümüzde dövme ile aynı anlamda kullanılan farklı bir sözcük ise damga ya da tamgadır. Herhangi bir şeyin üzerine yapılan, vurulan işarettir. Moğolistan'daki Orhun anıtlarından Költigin anıt mezarının yapımında "taş ustaları", "anıt mezar yapıcılar", "süsleme sanatçıları" gibi farklı meslek gruplarının yanı sıra damgacılarında bulunduğu bilinmektedir [2]. Divan-ü Lügat-it Türk'te ise "tamga", "Hakan'ın mührü", "tamgalama" ise "Hakan'ın mührü ile damga vurması" olarak açıklanmıştır [21]. Türk dünyasında "damga" çağdaş anlamda amblem, marka, logo, işaret, dövme gibi belirleyici ve tanımlayıcı özgün anlatım biçimlerinin genel adıdır. Türkler "damgayı" bir kimlik olarak kullanmışlardır. Boy, sülale, isim bu "damga" ile yani kimliği ile tanınmıştır. Türk dünyasında çok farklı anlam ve işlevlerde kendine yer bulan damga, kabilenin ortak malı olan konak yerleri, yol kavşakları ve

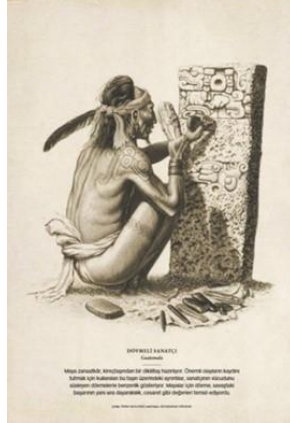
otlaklardaki taş, kaya gibi yerlerde, aileye, boya ait hayvanların işaretlenmesinde, kilim-halı-çul, keçe-testi gibi ev eşyalarında, evlerin kapı ve duvarlarında, elyüz, pazı ve göğse yapılan dövmelelerde, şaman davullarında, kurban olarak adanmış hayvanlarda, mezar taşlarında, sınır taşlarında, mezarlık ve ziynet eşyalarında, arı kovanı ve ambarlarda, at koşum takımlarında, mühürlerde, tuğ-bayrak-sancak gibi hükümdarlık alametlerinde, otağ-taht ve saraylarda ticari eşyalarda, at ve sığırlarda, koç ve koyunun kulak veya burnunun üstünde, koç veya koyunun sırtında, kuyruğunda veya başında, hece tahtası adı verilen tahtadan yapılmış mezar işaretlerinde, keçelerde-kepeneklerde, nakış ve yanışlarda, ziynet eşyalarında, mezarlıklarda, ev, kapı ve duvarlarda testi vb. kap kacakta kısacası gündelik yaşamın hemen her alanında yaygın bir biçimde kullanılmıştır [17 ve 18]. Anadolu Türkçesi'nde "dövün", "döğün", "döğme" ya da "dövme" sözcüğü vücut dövdürme eylemine karşılık gelen dövme ad eylem halinden türetilmiştir. Dolayısıyla isim olarak kullanıldığında dövme aynı zamanda bir eylemi de içermesi nedeniyle bir anlamda "damga" daha dar anlamında ise "vücut damgası" anlamı taşımaktadır [7].

#### 4. DÖVMENİN TARİHÇESİ (HISTORY OF TATTOO)

Beden üzerine çeşitli boya maddeleri ile ve tekniklerle işlenen dövme, yazı öncesi dönemden itibaren insanın kendisini sembolik olarak ifade etmesinin belki de en eski yöntemlerindedir. Dövme ile ilgili tarihsel kalıntılar yazılı dönem ve yazı öncesi dönem olarak dönüştürülmektedir. Dövmenin bedeni desenlendirmesindeki tarihsel verilerin zaman içerisinde çürümesi nedeniyle oldukça sınırlıdır. Mumyalaşmış, çürümeden kalan cesetlerden elde edilen verilerde dövmelelerin izine rastlanmıştır. Bunların bir kısmı mağaralarda ve buzullar arasında kalarak donan cesetlerdeki izlerden ortaya çıkartılmıştır. Moğolistan'dan Doğu Sibirya'ya ve Kuzey Kutbuna giden halklara Eski Moğollar (Eskimolar) denilmektedir [3]. Asya'nın en uzak haklarından biri olan Eskimolar ve Sibirya'nın doğusunda yaşayan bazı kültürlerle ait çeşitli dövmeleli cesetler tespit edilmiştir. Sibirya'da milattan önce 400'den kalma bazı doğal buz mumyalarının özellikle gövde ve kollarında çeşitli hayvan şekillerinden oluşan dövmelelere rastlanmıştır [5 ve 25]. Avustralya ile İtalya arasında, Ötzi alplerinde bulunan ve milattan önce 3300 yıllarından, bronz çağından kaldığı düşünülen mumyanın, vücudu tamamıyla korunmuş olan buz adamına aittir ki bu mumya bulunduğu bölgenin adıyla Ötzi diye anılmaktadır. Türk kültür çevresinde dağlama yazılı belgeler ışığında milattan önce 5. yüzyılda İskitler (Sakalar) bedeni güçlendirmeye yönelik uygulamaktadırlar. Cesedin gövdesinde ve bacaklarında yoğun olmak üzere farklı yerlerinde 57 adet dövme bulunduğu, vücudunun bu bölgelerinde artrit olduğu için teropotik amaçla dövme yapıldığı kaynaklarca ifade edilmektedir. Milattan önce 2000'li yıllara ait olduğu tahmin edilen bir Mısır mumyasında ve milattan önce 900 ve 300 yılları arasında yaşamış olduğu tahmin edilen Maya kültürünün ruhani kültürüne ait dövmele bulunduran cesetlere ait bilgiler yazılı kaynaklarda bulunmaktadır (Çizim 1) [6 ve 22].

Dinlere ait kayıtlarda dövmelele sıcak bakılmadığı görülmektedir. Hristiyanlar, bedenlerini Hz. İsa'nın adını ve hac deseni taşıyan dövmelele yaptırmışlardır. Hristiyanlıkta dövmele yasaklanmıştır. M. V. Thomson'a göre Musa peygamber elleri ve alınlarını mistik sembollerle süsleyen Araplardan dövmele adetini ödünç olarak kendi amacı için kullanmıştır. Katolik kilisesi milattan sonra 4. yüzyılda Tanrının imajını bozuyor gerekçesiyle Roma'daki köle ve mahkûmların yüzünde dövmele yapılmasını yasaklamış, 787 yılında papa I. Hadrianan vücudun herhangi bir yerine dövmele yapmayı batıl inançları ve paganizmi çağrıştırdığı için

tümüyle men etmiştir [20]. İslam peygamberinin de dövme olumsuzlayan sözleri olduğu çeşitli kaynaklarca belirtilmiştir (İslam Ansiklopedisi).



Çizim 1. Dövmeli sanatçı  
(Drawing 1. Tattoo artist)



Çizim 2



Çizim 3



Çizim 4



Çizim 5



Çizim 6



Çizim 7



Çizim 8



Çizim 9



Çizim 10

Çizim 2-10. Dövmeye Desenleri  
(Drawing 2-10. tattoo patterns)

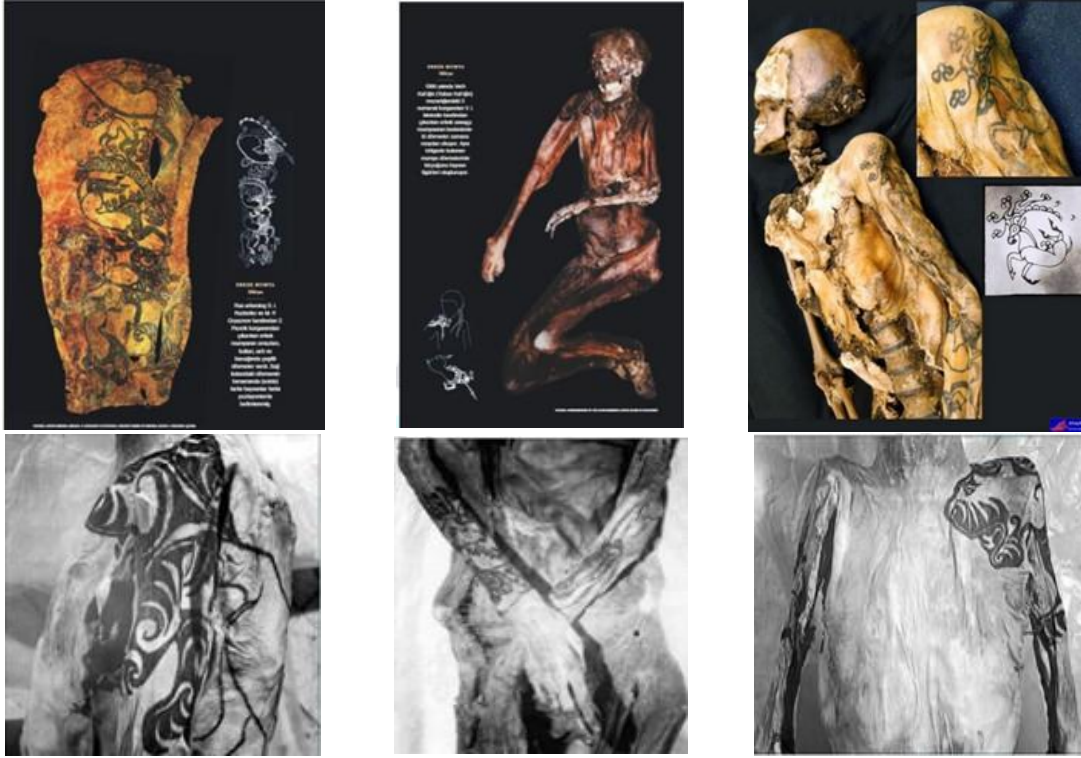
Kaynaklar ilk çağlarda kamış ve yaprak boya ile yapılan dövmelemlerden söz etmekte, milattan önce 2000'lerden kalma Mısır mummyalarında dövmelemlere rastlandığını belirtmektedir. Hunlara ait pazırık kurganında bulunan bir başkana ait cesetten anlaşıldığı üzere Hunlarda asil ve kahraman kişilerin dövme yaptırabileceği, daha sonraları Kazak ve Kırgızlarda devam eden bu geleneğin kahramanlık niteliği taşıyan bireylere uygulandığı bilinmektedir. Taşlık ve Altın Yış mezarlarındaki cesetlerin bazı kısımlarındaki dövmelemler, av sahnelerini tasvir eder. Antik Trak kavmi dövmelemleri asalet nişanesi sayarken, eski Yunanlılar için ahlaksızlık damgası gibiydi [4 ve 11].

Türk kurganlarında görülen özel bazı çizgiler R. Aspelins ve diğer araştırmacılar tarafından dövme olarak açıklanmıştır. Bu çizgili heykellerin hayvan biçimli kulakları ve diğer doğal olmayan tarafları onların insan değil muhafız ruhlar olduklarını düşündürmüştür. Kurganlarda görülen çizgilerin yanı sıra Pazırıkta gömülü Mongoloid Alpin vücudunda, Taştık'ta bulunmuş Hi ungnu ölü maskelerinde dövme izleri görülmüştür [14]. Hun kurbanlarından çıkan cesetler de son derece kıvrak çizgilerle ve dekoratif bir anlayışla yapılmış yaratıklar ve koç figürlerinden oluşan dövmeler görülmektedir (Çizim 2-10).

Dinsel büyüsel kaynaklı bu dövmelerin is olduğu, bulunan bir boyanın, deriye şırınga edilmesi ile oluştuğu düşünülmektedir [11]. Dünyanın birçok yerinde olduğu gibi, Hunların ve daha sonraki Türk topluluklarının sanatlarında da dövme görülmektedir. İskit (Saka) kurgan buluntularında mumyalanmış cesedin bacak ve kollarında dövme "motifi olarak hemen hemen yalnız hayvanlar ve hayvan uzuvları kullanılmıştır. Hayvanların en çok yer verilen ve dikkati çekenleri geyik, keçi, kedi, köpek, kurt, at, ayı ve yırtıcı kuşlar gibi ekseriyeti yabancı olanlar" görülmektedir [12] (Çizim 11), (Fotoğraf 1-6).



Çizim 11. Altay kurganlarındaki mumyalanmış ceset üzerindeki dövme desenleri  
(Illustration 11. Tattoo patterns on the mummified corpse in Altai kurgans)



Fotoğraf 1-6. Kurganlarda çıkan mumyalarda dövme-  
(Photographs 1-6. Tattoos on mummies from kurgans)

Dövme desenlerinde yüzde, elde, ayakta, mezar taşlarında, mimaride, işleme tekniklerinde, dinsel, büyüsel, mitolojik, sosyal, cinsel, statü, boy işareti niteliği taşıyan desenlerin benzerlerini bulmak mümkündür. Bu desenlerin, nazardan, rahatsızlıktan korunduğuna güzellik ve güç getirdiğine olan inanç hala korunmaktadır (Fotoğraf 7-12).



Fotoğraf 7-12. Günümüz yüzde dövme desenleri  
(Photographs 7-12. Today's face tattoo patterns)



Fotoğraf 13-14. Kurgan mumyalarında elde dövme desenleri  
(Photo 13-14. Hand tattoo designs on Kurgan mummies)



Fotoğraf 15-20. Günümüzde elde dövme desenleri  
(Photo 15-20. Hand tattoo designs today)



Fotoğraf 21. Kurgan mumyalarında ayakta dövme desenleri  
(Photo 21. Standing tattoo patterns on Kurgan mummies)

İç Asya'da Proto Türklerin ve Hunların dövme desenleri oğlak ağırlıklıydı. Pazırık kurganları ve Ukok kurganlarından çıkarılan mumyalanmış cesetler üzerinde yapılan incelemelerde, bu hayvan ağırlıklı dövme desenlerinin, sanat değeri yüksek, çok profesyonelce yapıldığı bilinmektedir (Fotoğraf 6). Türklerin Orta Asya'dan Batı'ya göçlerinde farklı kültürlerde etkileşim içine girmiştir. İslamiyet'in kabulü ile yaşamlarında farklı değişiklikler meydana gelmekte birlikte, tarihsel arkaik çizgilerini korudukları da görülmektedir. Kültür inançlarına, sosyal yapılarını yansıtan dövme, kuşaktan kuşağa kimlik ve devamlılık



kazandıran, somut olmayan kültür mirasımızdır. Türklerin şaman kıyafetlerindeki ayna, silah vb. eşyaların erkek ve kadın başlıklarının ya da bedene yapılan dövme ve benzeri süslemelerin kökeninde kem gözlerden korunma arzusu vardır. Bu süslemeler, onların inançlarına göre birçok tılsıma karşı koruyucudur [29]. Türklerde kölecilik olduğu bilinmekle birlikte, bu hiçbir zaman kurumsallaşmamış, sınıfsal bir kasta ya da tabakaya dönüşmemiştir. Bu nedenle Türklerde dövme köleleri işaretlemek için bir cezalandırma ya da aşağılama aracı olarak kullanılmamıştır [1]. Türklerin İslamiyet'i kabul etmesinden sonra "dövme", Türk kültürel yaşamından neredeyse tamamen çıkmıştır. Bununla birlikte, Türk İslam döneminden kalma çeşitli minyatürlerde cinler, devler ve bazı mitolojik figürlere ilişkin tasvirlerde dövme benzer süslemelerin görülmesi, Türklerde dövmenin Türk İslam döneminde de gizliden gizliye devam ettiğine dair bir kanıt oluşturmaktadır. Üstelik Osmanlı döneminde dövmenin Yeniçeriler arasında son derece yaygın olduğu ve Yeniçerilerin bağlı bulunduğu "ortayı" (birlik) gösterdiği bilinmektedir [7]. Bu gelenek Yeniçeri Ocağı'nın kapatılması ne kadar sürmüştür.

Günümüzde daha çok Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yaygın olarak görülen dövme, Barak Türkmenlerinde ve Kars-Ardahan bölgesindeki Türkmenler 'de görülmektedir. Günümüzde azalmakla birlikte hala dövme yaptıran kadın ve erkeklere rastlanmaktadır. Farklı anlamlara sahip desenlerde şakaklarda yapılan dövmenin baş ağrısını giderdiği, çene yapılı dövmenin erkek çocuğunun ömrünü uzatacağı ve o aileye uğur getirdiği düşünülür. Dövme, "çingene" denilen kadınlar genellikle yiyecek karşılığında bazen de ücret karşılığında ocaklardan topladıkları is ve bir miktar barutu karıştırarak dikiş iğnesi ile vücudun çeşitli yerlerine istenilen biçimler vermek sureti ile yapmakla birlikte bu uygulamayı Urfa, Mardin, Diyarbakır ve Kars yöresindeki insanların bildiği ve çocuklarına da öğrettiği tespit edilmiştir [16 ve 27]. Şahin, dövme yapılış gerekçelerini güzellik, istek, dilek ve zorunluluk nedeniyle yapılan dövme üzere üç grup içerisinde incelemenin mümkün olduğu ifade eder. İstek, dilek merkezli dövme bireysel isteklerin gerçekleşmesi ya da çeşitli hastalıklardan uzak durmak amacıyla yapıldığını, zorunlulukların ise daha ziyade bağlı bulunan boyun ya da kasta işaret olarak bedenin belirli bir yerine yapılan dövme oluşturduğunu savunur [27 ve 31]. Sözlü olmayan sessiz bir iletişim aracıdır dövme. Her desen bir boya, topluluğa, kutsala göndermelerde bulunmaktadır. Kişinin yaşamdaki değerleri, anlamları, kutsalları, estetik değerleri yaşam alanı içerisindeki objelerde göstermek zorunda olan insanoğlu bu dövme ile kendi kimliğini ortaya koymuştur.

##### 5. SONUÇ VE ÖNERİLER (CONCLUSION AND RECOMMENDATIONS)

Türk kültür tarihi içerisinde sözlü kültürün baskın olduğu Hun döneminden günümüz teknolojisindeki yeniliklere kadar dövme ile ilgili pratiklerin değişmiş, estetik görünümünden ziyade toplumsal, büyüsel, dinsel ve cinsel rolleri belirleyici ve bağlı bulunan topluluğu işaret edici özelliği ön planda olmuştur. Orta Asya ve pazırık kurganlarında çıkan mumyalı cesetlerdeki dövme yapılış amaçları, dini-sihri ve düşünüş sistemi, kutsalla ilişki kurma çabası 2500 yıllık bir tarih süresince aynı prensiple devam etmiştir. Son yıllarda kültürel kimliğimizin reddi, değerlerimizin hızla erozyona uğramasına yol açmıştır. Bugün ülkemizde yapılan dövme yapılış yoğunluğu Yunan ve Çin mitolojisinin izlerini taşımaktadır. Somut olmayan kültürel mirasın korunması için disiplinler arası birlik sağlanarak tüm birimlerimizin harekete geçmesi gereklidir. Endüstrileşen ve kapitalist bir tüketim aracı haline dönüşen dövme ve dövmecilik, bugünkü teknolojik gelişmeler ışığında, epidermal elektroniğinde gerçekleştirilen çalışmalarla vücut

ısı ve su düzeyi, ph değerleri, şeker miktarı, vitamin değeri gibi vücudumuza ilişkin yaşamsal verileri gözlemleyen elektronik dövme yakın bir gelecekte yaşamımızın vazgeçilmez parçası olacaktır. Dinen yasak olan dövme, bir beden işareti olarak Doğu, Güneydoğu ve Kapadokya civarında çok yapıldığı bilinmektedir. Kırsal kesimde yaşlı adeti olarak kalırken, modern şekli ile kentsel alanda gençler arasında farklı resim ve Uzakdoğu motifleri moda olmuştur. Dövme Güneydoğu'da ve Baraklarda da bir geçim kaynağı olarak icra edilmektedir. Dövme bir sanat dalı olarak incelenmelidir. Orta Asya'dan günümüze, Anadolu'ya kadar gelen bir Türk kültür, desen, arşiv taraması yapılabilir. Disiplinler arası ekip çalışması yapılabilir. 1960'lı yıllardan itibaren eğitilmiş ve sanatsal katkı taşıyan dövmecilerin ortaya çıkması, dövmeciliği bir yandan bir sanat dalı haline getirirken aynı zamanda ticari bir sektör haline dönüşmüştür. Dövmecilik günümüzde endüstrileşen ve kapitalist bir tüketim aracı haline dönüşmüştür. "Dövme", dövmecilik, fetişizm, teşhircilik, gibi birçok psikopatolojik "parafili" davranışı da ayaklandırmaktadır.

#### **NOT (NOTICE)**

Bu çalışma, 31 Mayıs 2020 tarihinde düzenlenen Munzur Zirvesi 2. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuş ve yeniden yapılandırılmıştır.

#### **ÇIKAR ÇATIŞMASI (CONFLICT OF INTEREST)**

Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

#### **FİNANSAL AÇIKLAMA (FINANCIAL DISCLOSURE)**

Yazar bu çalışma için herhangi bir mali destek almadığını beyan etmiştir.

#### **ETİK STANDARTLAR BEYANI (DECLARATION OF ETHICAL STANDARDS)**

Makalenin yazarı bu çalışmada kullanılan materyal ve yöntemlerin etik kurul izni ve/veya yasal-özel izin gerektirmediğini beyan eder.

#### **KAYNAKLAR (REFERENCES)**

- [1] Çerikan, F.U. ve Alanko, M.R. (2016). Dövme'nin çeşitli dillerdeki etimolojisi ve kısa tarihçesi. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, ss:166-193.
- [2] Ayhan, F., (2000). Moğolistan Orhun Anıtları araştırma notları.
- [3] Ayhan, F., (2002). Moğolistan araştırma notları. Ulanbatur Tarih Müzesi.
- [4] Bulut, F., (2002). Dövme. Atlas Dergisi, 113:36-54.
- [5] Cirlot, J.E.A., (1971). Tatting maddesi. Dictionary of symbols, İspanyolca'dan İngilizceye Çeviren: Jake Sage, Routhledge, Second Edition, London.
- [6] Çerikan, A., (2016). Dövmenin çeşitli dillerdeki etimolojisi ve kısa tarihçesi. Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.
- [7] Çoruhlu, Y., (2015). Tendeki desen dövme. National Geographic Türkiye, Subat Sayısı, İstanbul.
- [8] Demello, M., (1993). The Convict body tatting among male ameriican prisoners. Anthropology Today, Volume 9/6, London.
- [9] Develioğlu, F., (1996). Veşm maddesi. Osmanlıca Tükçe Ansiklopedik Lügat, Aydın Kitabevi, 30. Baskı, Ankara.
- [10] Dilçin, C., (2003). "Dog", "Dağlama", "Dövün", "Düğün", "Tamga" maddeleri. Yeni Tarama Sözlüğü, TDK, Ankara.
- [11] Diyarbakirli, N., (1972). Hun sanatı. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- [12] Durmuş, İ., (1983). İskitler (Sakalar). TKAE Yayınları, Ankara.

- [13] Durmuş, İ., (2012). Türk kültürü çevresinde dağlama geleneği. Milli Folklor Dergisi, 95/24.
- [14] Esin, E., (2003). Türklerde Maddi Kültürün Kaynakları, Kobalci Yayınları.
- [15] Gevaryahu, G.J. and Koaka, K., (2010) Tattoing or branding? Jewish Bible Quarterly (Leviticus 19:28). N.38/1.
- [16] Göker, H. ve Çaylayandereli M., (2010). Dersim kültürü özelinde Anadolu dövme sanatı. 1. Uluslararası Tunceli Dersim Sempozyumu, Tunceli. Poster No:6.
- [17] Güllüdağ, N., (2015). Türklerde dağlama geleneği ve Nogay Türklerinin damgaları üzerine bir inceleme. Avrasya Uluslararası Araştırmaları Dergisi, 6(3):132-150.
- [18] Gülensoy, T., (1989). Orhun'dan Anadolu'ya Türk Damgaları. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını, Ankara.
- [19] Hazar, M., (2007). Mardin Kızıltepe Bozhöyük yöresinde beden işaretleri. Makalelerle Mardin, Eğitim Kültür Edebiyat, Mardin Tarihi İhtisas Kütüphanesi Yayınları, İstanbul.
- [20] Kadioğlu, Ç.N., (1996). Anadolu'nun bazı yörelerinde dövme adedi ve bu adetin çağda yaşamdaki yeri. 1. Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyum Bildirileri, Hagem Yayını, Ankara.
- [21] Kaşgarlı Mahmud (2007). Divan-Ü Lügat-İt Türk. Çeviri: Serap Tuba Yurtsever Seçkinerdi, Kobalci Yayınevi, İstanbul.
- [22] Kayser, A., (2010). Vücut dövmelerinin adli bilimler açısından değerlendirilmesi. İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü, Sosyal Bilimler, İstanbul.
- [23] Lévi-Strauss, C., (1963). Structural Anthropology. Basic Books, In c ., Publishers, New York.
- [24] Lévi-Strauss, C., (2012). Yapısal antropoloji. Fransızca'dan Çeviren: Adnan Kahiloğulları, İmge Kitabevi, Ankara.
- [25] Öncül, L. (2012). Kültürümüzde dövme geleneği. Kafkas Üniversitesi, Türk Halkbilimi Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayını, Kars.
- [26] Smelton, W., (1937). Tattoing among The arabs in Iraq. American Anthropologist, 39:53-61.
- [27] Şahin, Ö.A., (2007). Gaziantep'te yaşayan Barak Türkmenlerinin inanç, adet ve geleneklerinin dinler tarihi açısından değerlendirilmesi. T.C. Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- [28] TDK, (1988). Türkçe Sözlük. 637.
- [29] Tezcan, M., (2000). Türk ailesi antropolojisi. İmge Kitabevi, Ankara.
- [30] Ülken, M.Z., (1969). Dağlama maddesi. Sosyoloji Sözlüğü, Milli Eğitim Basımevi.
- [31] Yaran, R., (1994). Dövme. Türk Diyanet Vakfı Yayınları.